

*Др Маџа М. Кулаузов, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Kulauzov@pf.uns.ac.rs*

РЕДОВНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ ПО ОДРЕДБАМА ПАРНИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА ИЗ 1853. И 1860. ГОДИНЕ*

Сажетак: Аутор у раду врши историјскоправну анализу одредаба Законика о грађанском судском поступку из 1853. и 1860. године које се односе на редовне правне лекове. Како се радило о материји која раније није била законски регулисана, убрзо су уследиле бројне измене и дојуне првобитних нормативних решења које су размотрене и ујоређене са изворним текстом одговарајућих законских одредаба. Обрађена су и правила о надлежности Апелационог, Касационог и Врховног суда садржана у судским поступцима. У погледу редовних правних средстава, детаљно су анализирани њихове врсте, број, рокови за изјављивање, услови под којима су дозвољени правни лекови, дојучињеништво изношења нових чињеница и доказа у њима, обавеза њиховог достављања противној странци на одговор, карактер судских одлука донетих поводом изјављених правних средстава. Измене првобитне законске регулативе из 1853. године указују на тенденцију смањивања броја судских инстанци, редукција броја правних лекова и услова под којима се могу изјавити. Наиме, у пракси се врло брзо показало да је судска организација сувише разграната и систем остваривања правне заштите сувише сложен, што је компликовало, усложњавало и успоравало поступак. Зато је у наредном процесном законика из 1860. године предвиђена само једна жалбена инстанца – Апелациони суд и један редован правни лек – жалба (незадовољство).

Кључне речи: Парнично законодавство, грађански судски поступак, редовни правни лекови, Апелациони суд, Касациони суд.

---

* Рад је настао као резултат научног ангажовања на пројекту Правног факултета у Новом Саду под називом „Правна традиција и нови правни изазови“ у 2016. години.

1. УВОД

Редовни правни лекови су најважнија правна средства путем којих се остварује начело законитости и отклањају неправилности и незаконитости у раду првостепених судова. Наиме, колико год да је циљ судског поступка правична примена материјалног права на спорни процесни однос, грешке у суђењу и повреде закона су неминовне. Како у поступку учествује већи број процесних субјеката који предузимају низ процесних радњи, сасвим је очекивано да појединим странама у парничном односу у првој инстанци буде ускраћена заштита њихових грађанских субјективних права. Инстанциона контрола судских одлука у другом степену стога је од изузетне важности за ефикасно остваривање правне заштите када је повређен или угрожен неки правом заштићени интерес. Зато је знаменити српски правник Јован Хаџић већ 1845. године у свом нацрту законика о грађанском поступку посветио 21 члан жалбеном поступку.¹

Као реакција на самодржавље кнеза Милоша, првим процесним законом из 1853. године уведен је низ редовних правних лекова који су подношени великом броју судских инстанци.² Овако компликован и скуп судски поступак изазвао је низ критика,³ тако да је Законом из 1860. године смањен

---

¹ Урош Станковић, „Нацрт Законика о грађанском поступку Јована Хаџића (1845)“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду (Зборник радова ПФНС)* 2/2013, 502.

² Слободан Јовановић, *Уставобраници и њихова влада (1838-1858)*, Београд 1925, 18-20.

³ Тако је, између осталих, и знаменити професор грађанског и међународног права Борислав Т. Благојевић тврдио да је у процесном смислу оптимално двостепено суђење. У противном, поступак се бесконачно продужава без икакве гаранције да ће суд трећег или четвртог степена одлучити боље него прве две судске инстанце. – Борислав Т. Благојевић, *Начела приватног процесног права*, Београд 1936, 401. Правни писац је своје мишљење поновио и поводом ступања на снагу новог Законика о судском поступку у грађанским парницама за Краљевину Југославију, неповољно се притом изразивши о Касационом суду као суду последњег, трећег степена. Он се противио тростепеном одлучивању уз аргументацију да нижи судови који су у непосредном додиру са странкама могу правилније да испитају предметни спор и боље реше фактичка питања, и да је сасвим довољно да се уведе инстанциона контрола првостепених одлука у још једном степену. Поред тога што је тростепено суђење непотребно и излишно, оно, по ауторовом мишљењу, угрожава и начело судске независности и принцип слободног судијског уверења. Он сматра да је илузорно говорити о формирању слободног судијског уверења уколико је сваки судија нижег суда свестан да највиши суд може по сопственом нахођењу мењати његове одлуке, а да он притом неће бити у прилици да образложи своје мишљење изнето у одлуци и тако брани своје слободно судијско уверење. – Б. Т. Благојевић, „Нека питања поводом ступања на снагу грађанског парничног поступка“, *Архив за правне и друшћивене науке* 5/1933, 411-412. Интересантно је да су први српски законописци Јован Хаџић и Василије Лазаревић били резолутно против вишестепеног суђења. Они су заузели став да пресуда првостепеног суда треба по правилу да буде коначна, осим у изузетним, таксативно наведеним случајевима, када је потребно

број жалбених инстанци и правних лекова. При том је задржан принцип вишестепености као основна претпоставка судске независности и законитости судских одлука.

2. РЕДОВНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ ПО ОДРЕДБАМА ЗАКОНИКА ИЗ 1853. ГОДИНЕ

2.1. Апелата (незадовољство) против пресуде донете у првом или другом степену и жалба касационој власти

Незадовољство се може изјавити само против пресуде, односно правног акта којим се одлучује о главном и основном питању парничног поступка – о тужбеном захтеву. Против судских наредаба и решења није дозвољено улагање незадовољства јер се путем њих мериторно не одлучује, што је изричито нормирано у чл. 592 тач. д првог парничног процесног законика.⁴ Апелата није дозвољена против првостепене пресуде уколико вредност предмета спора не прелази 500 гроша чаршијских, као ни против пресуда донетих на основу признања, одрицања или због изостанка. Правно заинтересована страна не може уложити незадовољство Врховном суду против пресуде Апелационог суда ако вредност предмета спора не прелази 1000 гроша чаршијских и уколико је другостепена одлука сагласна са првостепеном (чл. 591-593).⁵ Дакле, апелата Врховном суду⁶ дозвољена је само против пресуда прве жалбене инстанце којом се одлука нижег суда преиначује или укида. Законодавац је очигледно сматрао излишним да дозволи улагање још једног правног лека против потврђених судских одлука Апелационог суда⁷, јер би се на тај начин непотребно компликовао и одуговлачио поступак и одлагало наступање правоснажности.

Суспензивност апелате ограничава се на побијани део пресуде. У непобијаном делу она постаје правоснажна и заинтересована страна може

омогућити подношење жалбе вишој судској инстанци. – У. Станковић, „Први покушаји кодификације грађанског поступка у Србији (1829-1844)“, *Зборник радова ПФНС* 2/2012, 494.

⁴ Законик о судском поступку у парницама грађанским за Књажество Србију (у даљем тексту: Законик из 1853. год.), Београд 1853.

⁵ *Ibid.*

⁶ Врховни суд је образован 1846. године као коначни суд трећег и последњег степена (чл. 1), овлашћен да другостепену пресуду потврди, преиначи или укине (чл. 6-7). Његове пресуде су коначне и извршне (чл. 11). – Устројеније Врховног суда, *Сборник закона и уредба и уредбени указа издани у Књажесћиву Србском*, бр. 3/1847.

⁷ Апелациони суд је суд другог степена (чл. 1), који првостепене пресуде и решења окружних судова може преиначити, потврдити или укинути (чл. 5-6, 11). – Устројеније Апелационог суда од 1. новембра 1846. године (у даљем тексту: Устројство Апелације из 1846. год.), *Сборник закона и уредба и уредбени указа издани у Књажесћиву Србском*, бр. 3/1847.

тражити њено извршење (чл. 594). Рок за подношење правног средства износи осам дана и почиње теџи од дана достављања пресуде парничним странкама.⁸ Незадовољство се изјављује суду који је донео побијану пресуду, с тим што се дан предаје пошти на рецепис сматра даном предаје суду. У наредних осам дана странка може образложити апелату уколико то није учинила одмах, али навођење жалбених разлога није облигаторни део пресуде и она ће бити достављена функционално надлежном вишем суду и без њих. С друге стране, рок за подношење незадовољства је преклузиван, и његово пропуштање резултира губитком права на правни лек. Ако га странка ипак поднесе по протеку рока, сматра се недопуштеним и одбацује (чл. 595-598).⁹

Уколико се пресуда састоји из више тачака, странка мора тачно и јасно назначити против које тачке, нпр. одлуке о главници, интересу или трошковима улаже правни лек јер ће се сматрати да је са преосталим делом судске одлуке задовољна (чл. 599).¹⁰ Дакле, суд неће *ex officio* испитивати у ком делу свог захтева странка није успела па спрам тога одредити против које

⁸ Адвокат из Крушевца Светозар Арсеновић указао је на изненађујућу чињеницу да судови често не разликују *рокове* и *рочишћа*, иако су законски прописи у том погледу недвосмислени. Арсеновић наводи да рок представља време прописано (законом или судском наредбом) за предају каквог акта: тужбе, одговора, жалбе, незадовољства. С друге стране, рочиште је одређени, нарочити дан када парничари треба да буду пред судом, и од предаје позива – наредбе за рочиште не мора се оставити никакво време до онолико, колико је нужно, да би парничари могли стићи на рочиште. Арсеновић је скренуо пажњу да, и поред јасних прописа, судови често не праве разлику између рокова и рочишта и сматрају да од дана предаје позива на рочиште до његовог одржавања мора проћи најмање девет дана, што аутор сматра потпуно нетачним. Тако је у једном спору због испуњења уговора о куповини и продаји заступник туженог примио позив тек на пет дана пред рочиште, па с тога што му исти није предат на осам дана, тражио је друго рочиште. Окружни суд је нашао да је ово тражење неумесно и пресудио спор на штету туженог, али је Апелациони суд по незадовољству туженог поништио првостепену пресуду и вратио предмет да се одреди ново рочиште. Адвокат налази фрапантном чињеницу да ни жалбене инстанце не тумаче исправно законске прописе. – Светозар Арсеновић, *Рокови и рочишћа, Порошћа – лисци за њравне и државне науке*, број 9 од 31. марта (12. априла) 1880 г., Београд, 137-138. Остаје нејасно због чега су судови неједнообразно тумачили законске одредбе, кад је већ првим парничним процесним закоником из 1853. год. децидирано прописано да су судови дужни само да воде рачуна да достављање позива за рочиште буде благовремено (чл. 131). У чл. 130 је, додуше, препоручено судовима да у стварима које нису хитне оставе од осам до шеснаест дана од достављања позива до рочишта, али је тај рок инструкциони и његово непоштовање не ослобађа странку обавезе да у заказано време приступи рочишту. – Вид. главу IV *О роковима и рочишћима*, Законик из 1853. год. И Касациони суд је у општој седници у више наврата заузимао став да је суд дужан само да води рачуна о томе да странка буде благовремено позвана на суд, без прецизног одређења шта значи правовремено позивање. – Вид. Одлука опште седнице од 11. фебруара 1890. г. бр. 132 и Одлука опште седнице од 3. августа 1899. г. бр. 5644 у Гојко Никетић, *Грађански судски њосциуџак Краљевине Србије њрошумачен одлукама Државноџа саветџа и ошћџџе седнице и одељења Касационоџа суда*, Београд 1921, 120-121.

⁹ Законик из 1853. год.

¹⁰ *Ibid.*

части пресуде је изјављено незадовољство, већ парничар мора децидирано навести којим тачкама пресуде није задовољан. По свему судећи су сложени технички захтеви стварали потешкоће странкама лишеним правничког образовања које нису знале да јасно и прецизно одреде разлоге и обим свог незадовољства, јер је убрзо уследила измена поменуте законске одредбе. Наиме, од 1855. год. парничар може изјавити незадовољство *уошшије*, без ближег одређења дела пресуде који се побија, и у том случају суд ће сматрати да је незадовољство изјављено против пресуде у целини (чл. 594). Уколико има више учесника у парници, у односу на оне који нису изјавили незадовољство пресуда је извршна (чл. 595).¹¹

У погледу могућности изношења нових доказа у жалбеном поступку, законик то у начелу не дозвољава, осим уколико су они толико значајни да би пресуда нижег суда била битно другачија да су узети у обзир. Потребно је и да странка која се на њих позива докаже да за њих у току првостепеног поступка није знала или да се раније на њих није могла позвати. У том случају виши суд ће вратити предмет првостепеном суду да целокупну парницу размотри у светлу нових доказа (чл. 600).¹²

Иако је извођење нових доказа у поступку инстанционе контроле првостепене одлуке сигурно доприносило потпунијем остваривању начела материјалне истине и доношењу законите пресуде, ипак је у каснијем парничном законодавству дата предност брзини и економичности поступка и ово решење је напуштено.¹³ Поред тога што је проузроковало одуговлачење поступка, изношење нових доказа представљало је и кршење начела обостраног саслушања странака, с обзиром на то да противна страна није имала могућност да се изјасни о новим наводима. Уколико би се, пак, укидала првостепена пресуда и предмет враћао нижем суду како би се супротна страна изјаснила о новим околностима, никада не би ни дошло до другостепене одлуке. Оваква процесна могућност отворила би, наиме, простор за бројне злоупотребе, јер би свака странка за коју је у изгледу да ће изгубити спор могла бесконачно дуго да износи нове доказе у незадовољству и да на тај начин стално враћа предмет на накнадно извиђање нових околности првостепеном суду.¹⁴ Најпосле, изношење нових доказа у инстанцијом поступку било би

¹¹ Измене Законика о судејском поступку у грађанским парницама од 28. децембра 1855. године (у даљем тексту: Измене из 1855. год.), *Сборник закона и уредба и уредбени указа издани у Књажесству Србији*, бр. 8/1856.

¹² Законик из 1853. год.

¹³ Вид. чл. 244 Законика о поступку судејском у грађанским парницама (у даљем тексту: Законик из 1860. год.), Београд 1860 и чл. 314 Законика о поступку судском у грађанским парницама са свима изменама и допунама (у даљем тексту: Законик из 1865. год.), Београд 1917.

¹⁴ Ђорђе Карајовановић, *Нови наводи њо нашем њроцесуалном њраву, изнеиши њшек у незадовољсѡтѡву или жалби не смеју се узимаѡти у вид, Бранич – ѡвремени листѡ за ѡравне и државне науке*, број 3 од марта 1906. г., Београд, 181-182.

у супротности и са чл. 9 устројства Апелационог суда који гласи: „Суд Апелациони само по оним доказателствима пресуђује дело, која су пред Судом првостепеним при истога суђењу била.“¹⁵

У складу са начелом обостраног саслушања странака (*audiatur et altera pars*) као важном претпоставком контрадикторног поступка,¹⁶ противној странци је дато право да се у року од осам дана од пријема апелате изјасни о жалбеним наводима подносиоца, писмено или усмено на протокол код првостепеног суда (чл. 604).¹⁷ Није нормирана обавеза жалиоца да поднесе правни лек у два примерка, један за суд а други за противну странку, тако да остаје нејасно да ли се у противном случају апелата преписивала у суду на његов трошак. Како је у стручној јавности ово законско решење критиковано јер дерогира усменост суђења, ствара додатне трошкове и успорава и компликује поступак, оно је напуштено изменама кодификације из 1855. године. Чл. 597 поменутих измена гласи: „О побуђенијама Апелате противна страна неће се никако саслушавати, но само ће се она изводом исти побуђе-нија ради знања и управљања извести.“¹⁸ Иако важна претпоставка контрадикторног поступка, правило да се жалба доставља на одговор противној странци дефинитивно је напуштено у Законику о судском поступку из 1865. године.¹⁹

У сваком случају, сви процесни субјекти дужни су да поштују достојанство суда и углед судија, те тако и незадовољна странка у свом правном леку мора на пристојан и учтив начин аргументовати своје жалбене наводе. У супротном, биће кажњена за непоштовање суда новчаном казном до 10 талира или казном до 20 дана затвора. Наравно, уколико је почињено теже кривично дело увреде оно ће бити процесуирано и санкционисано по одредбама кривичног законодавства (чл. 601-603).

У случају да је уложен правни лек, страна која је парницу добила има право да захтева од суда да жалиоцу забрани располагање непокретностима. Уколико противна странка не поседује непокретну имовину, може се пописати његова покретна имовина уз или без предаје ствари странци која је успела у парници (чл. 605). Интересантно је да закон уопште не тражи од повериоца да докаже опасност да би без обезбеђења потраживања његово намирење могло бити осујећено или знатно отежано, тако што би дужник

¹⁵ Устројство Апелације из 1846. год.

¹⁶ Андра Ђорђевић, *Теорија грађанског судског посудија с погледом на Законик о посудију судском у грађанским парницама за Краљевину Србију I* (приредио Д. Аранђеловић), Београд 1924, 106-107.

¹⁷ Законик из 1853. год.

¹⁸ Измене Законика из 1855. год.

¹⁹ Вид. чл. 309-321 Законика о поступку судском у грађанским парницама за Књажество Србију, Београд 1865.

своју имовину или средства отуђио, прикрио или на други начин са њима располагао. Дакле, да би суд одредио овакву привремену меру није потребна субјективна процена опасности по потраживање повериоца, иако попис имовине води депосесији дужника и губљењу на стварима *ius utendi* и *ius fruendi*. Наиме, за време трајања пописа уз одузимање ствари дужник је лишен материјалне државине, а самим тим и могућности да из ствари извучи користи чије је уживање везано са материјалним држањем.²⁰

Жалбени суд ће укинути првостепену пресуду и вратити предмет на поновно суђење уколико утврди да је нижи суд на штету жалитеља повредио формално или материјално право, или погрешно утврдио чињенично стање зато што је пропустио да предузме све парничне радње или расправи сва спорна питања значајна за доношење правилне и законите одлуке. Уколико су уочене неправилности и незаконитости у раду Апелационог суда, овлашћена странка може поднети правно средство Врховном суду. Законским изменама из 1855. године ближе су одређени случајеви у којима се може поднети правни лек Врховном суду. По правилу, жалба је дозвољена само против преиначених судских одлука (чл. 603). Против потврђених пресуда може се уложити жалба само у случајевима таксативно наведеним у чл. 604. То су случајеви: а) ако су пресуде засноване на неодговарајућем закону или на погрешној интерпретацији одговарајућег закона; б) ако су пресуде засноване на претпоставкама које су противречне парничним актима; в) ако је пресудама више или мање досуђено него што су странке захтевале и г) ако су пресуде нејасне и неразумљиве.²¹

Ако није дозвољена жалба врховној судској инстанци, незадовољна страна се може жалити кнезу као највишој касационој власти.²² Исто важи и за првостепену пресуду које не подлежу разматрању жалбених судова, судска решења и наредбе првостепених судова, као и за пресуде донете од стране Врховног суда (чл. 606-611).²³

Рок за улагање жалбе кнезу износио је петнаест дана од дана достављања пресуде. Жалба се подноси суду који је судио у првом степену, уз његову обавезу да је без одлагања проследи Попечитељству правосудија које ће је даље упутити кнезу. Уколико кнез нађе да је жалба основана и да има места укидању наредбе или решења упутиће првостепеном суду обавезујуће примедбе како да отклони недостатке у поновљеном поступку. Ако се, пак,

²⁰ Живојин М. Перић, Драгољуб Аранђеловић, *Грађански судски йосџуџак, йредавања на Правничкоме факулџеџу, друџи део: о извршењу одлука судских, йрва књиџа*, Београд 1912, 43-46.

²¹ Измене Законика из 1855. год.

²² Чл. 12 Устројенија Врховног суда од 9. септембра 1846. године, *Сборник закона и уредба и уредбени указа издани у Књажесџиву Србском*, бр. 3/1847.

²³ Законик из 1853. год.

ради о пресуди, нижи суд није дужан да уважи прве примедбе касације и овлашћен је да изнесе своје контрааргументе преко Попечитељства правосудија. Када би књаз аргументацију првостепене инстанце оценио као неосновану и поновио прве примедбе, суд који је мериторно одлучивао у првом степену био је обавезан да по њима поступи. Жалба уложена против коначне пресуде не задржава њено извршење. Када би, међутим, жалба била поднета против неког процесног решења или наредбе донетог у току поступка, првостепени суд не би могао да настави са доказним поступком нити да изрекне пресуду све док касациона власт не реши по жалби и решење не постане извршно (чл. 612-618).²⁴

У чланку објављеном у званичним *Србским новинама* критиковано је законско решење по којем је кнез носилац касационе власти, јер је њено вршење заправо препуштено неспособним и пристрасним члановима његове администрације: „1846. године преда се Касациона власт књазу који је стане извршивати преко свога представништва, – за велике парнице кадкад је дознавао из усменог жаловања: све остало свршивало је представништво, како је памет секла ономе секретару или столоначалнику пред којим је ствар била, или како су тајни интереси његови хтели.“²⁵

Критике стручних компетенција кнежевог персонала и спорост и неефикасност суђења настала као продукт превеликог броја судских инстанци, резултирали су судском реформом из 1855. године којом је касациона власт са кнеза пренета на Врховни суд као коначни суд трећег степена (чл. 1). Сходно новим компетенцијама највиши суд је променио назив у *Високославни Врховни и Касациони суд* (чл. 6).²⁶ У исто време када и ново судско устројство, донета је и уредба којом се судска одељења при Кнежевој канцеларији и Попечитељству правосудија укидају као сувишна (чл. VIII).²⁷

2.2. Рекурс

Рекурс је редовни правни лек уведен изменама процесног законодавства из 1855. године. Дозвољен је против првостепених решења у преклузивном року од осам дана од дана достављања писмена. У наредних осам дана странка има право да га образложи, али без навођења нових чињеница и доказа. Рекурс се може изјавити Врховном и Касационом суду само против преиначених

---

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Јован Милинковић, *Пољед на нашу судејску стѵрку, Србске новине*, број 32 од 14. марта 1859, 129.

²⁶ Устројеније Врховног и Касационог суда од 28. децембра 1855. године, *Сборник закона и уредба и уредбени указа издани у Књажесѵву Србији*, бр. 8/1856.

²⁷ Уредба од 28. децембра 1855. године, *Сборник закона и уредба и уредбени указа издани у Књажесѵву Србији*, бр. 8/1856.

првостепених решења. Изузетно, ако је Апелациони суд потврдио првостепено решење, рекурс је ипак дозвољен уколико постоји неки од таксативно наведених разлога за укидање пресуде из чл. 612. Решења која немају самосталан процесни значај не могу се посебно побијати, већ само у жалби против коначне одлуке, уколико су имала утицаја на њену законитост. То су решења којима се наређује саслушање сведока, одређује вештачење или одбија продужење рока или одлагање рочишта. Уколико би, пак, решењем било дозвољено продужење рока, одлагање рочишта, одређен рок за давање писменог одговора, претпоставља се да адресати немају правни интерес да нападају такво решење и против њега није дозвољен рекурс (чл. 608-611).²⁸ Дакле, рекурс није дозвољен када за њега не постоји процесно оправдање, или би његово улагање довело до одуговлачења поступка.

Овај правни лек није био дугог века и укинут је већ три године касније, процесним изменама из 1858. године. Очигледно се у судској пракси показало процесно неекономичним постојање више правних лекова против судских наредби и решења, аката којима се мериторно не одлучује, већ се решавају нека споредна питања.²⁹ Стога је чл. 592 поменутих измена узакоњено да се против ових судских одлука може изјавити само уништителна жалба.³⁰

2.3. Уништителна жалба

Уништителна жалба има врло широку правну примену и може се уложити против свих процесних аката, без обзира на то да ли је судска одлука донета у форми пресуде, решења или наредбе, уколико постоји нека од апсолутно битних повреда одредаба парничног поступка таксативно наведених у чл. 612 законских измена из 1855. године. То су: а) ако је предмет пресуди ненадлежни суд чију надлежност странке нису уговориле посебним споразумом; б) ако је суд стварно и месно надлежан, али је већина његових чланова морала бити изузета због личних односа са парничним странкама; в) ако је странку у парници заступало неовлашћено лице без пуномоћи, или лице које је добило пуномоћ, али од парнично неспособне странке која није ни била у могућности да га изда; г) ако би суштинске погрешке учињене у парници биле такве природе да би онемогућавале праведно решење спора.³¹

²⁸ Измене Законика из 1855. год.

²⁹ Ж. М. Перић, Д. Аранђеловић, *Грађански судски њосџуџаџ, љредавања на Правничкоме факултету, љрви део: о суђењу, љрва књиџа: о усџројсџџу судова и њиховој надлежностџи*, Београд 1920, 196.

³⁰ Измене у поступку судејском за грађанске парнице прописаном (у даљем тексту: Измене Законика из 1858. год.), *Сборник закона и уредба и уредбени указа издани у Књаџесџџџу Србиџи*, бр. 11/1858. Рекурс више није увођен у правни систем Кнежевине и Краљевине Србије тако да га не познају ни процесни законици из 1860. и 1865. године.

³¹ Измене Законика из 1855. год.

Ради се, дакле, о процесним повредама за које важи претпоставка да су утицале на законитост судске одлуке. У случају мањих пропуста нижих судова, Врховни и Касациони суд неће касирати њихове одлуке, већ ће их само опоменути на стриктно придржавање процесних правила. У погледу рокова за подношење уништителне жалбе и поступања са њом, важе иста правила као и за рекурс против решења (чл. 613-614).³²

Процесним изменама из 1858. год. проширен је круг разлога за поништај судске одлуке. Поред апсолутно битних повреда одредаба парничног поступка, основ за укидање чине и погрешно и непотпуно утврђено чињенично стање, уколико суд не изведе све доказе потребне за доношење правилне и законите пресуде, прекорачење тужбеног захтева, као и недостаци пресуде који је чине нејасном, самој себи противречном или противном закону на којем је заснована. Закон наређује и укидање пресуде којом се налаже нешто што је физички или правно немогуће (чл. 604).³³

Услов за подношење уништителне жалбе је да предмет не подлеже разматрању највише судске инстанце, али да је Апелациони суд пропустио да исправи грешке у поступању нижег суда. Да је Врховни суд редовно надлежан да суди спор у трећем и последњем степену, подносила би му се апелата на пресуду жалбеног суда. Изменама из 1858. год. су могућности за улагање овог правног лека знатно рестриктивније постављене. Наиме, изменама из 1855. год. се уништителна жалба искључује само уколико предмет подлеже разматрању Врховног и Касационог суда, док се наредним процесним изменама забрањује и против пресуда заснованих на безусловном признању или на главној заклетви, као и против пресуда изборног суда и пресуда донетих на основу поравнања (чл. 607).³⁴

По укидању пресуде предмет се враћа стварно и месно надлежном првостепеном суду одговарајућег персоналног састава на поновно суђење. Ако је, пак, правно средство уложено зато што је Апелациони суд неосновано касирао пресуду или решење првостепеног суда, Врховни суд ће наложити жалбеној инстанци да донесе одговарајућу судску одлуку. Очигледне грешке у броју пресуде, изреченој суми, имену и презимену странака или сведока судови су дужни да по службеној дужности или по захтеву странака у сваком тренутку исправе (чл. 614-615).³⁵ У погледу одржавања процесне дисциплине и угледа суда и одлагања извршења коначне пресуде, аналогно се примењују основне одредбе процесног законика.³⁶

---

³² *Ibid.*

³³ Измене Законика из 1858. год.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Измене Законика из 1855. год.

³⁶ Вид. чл. 616 и 617 Измена Законика из 1855. год. у вези са чл. 601-603 и 617-618 Законика из 1853. год.

2.4. Апелата по процесним изменама из 1858. године

Судском реформом спроведеном 1858. године укинут је Врховни и Касациони суд као последњи, судећи суд трећег степена. Касациони суд је задржао само касаторна али не и ревизиона овлашћења,³⁷ док је највиши суд који мериторно одлучује постао другостепени, Апелациони суд.³⁸ Заправо, већ су измене процесног законодавства из 1858. год. којима је укинут рекурс и проширен круг пресуда против којих није дозвољено улагати уништителну жалбу показале интенцију законодавца да се смањи број правних лекова, а сходно томе и број судских инстанци.

Како је сада Апелациони суд постао највиши суд који мериторно одлучује, пооштрен је и имовински цензус за подношење апелате са 500 на 1000 пореских гроша, осим уколико се ради о непроцењивим предметима. Апелата је искључена у истим случајевима у којима је забрањена и уништителна жалба (чл. 592-593). Апелациони суд ће *ex officio* водити рачуна о томе да ли првостепена пресуда садржи повреде процесног права које су утицале на њену правилност и законитост, и, уколико их уочи, вратиће пресуду првостепеном суду да недостатке отклони. Ако жалбени суд установи да је чињенично стање непотпуно утврђено, вратиће предмет нижем суду да допуни доказни поступак. Првостепени суд је дужан да изведе доказе у складу са инструкцијама вишег суда и допуњен доказни материјал достави вишем суду. У свим наведеним случајевима Апелација неће касирати првостепену пресуду. И ако жалилац у апелати изнесе нове чињенице и доказе предмет ће бити враћен нижем суду како би саслушао противну странку на те околности (чл. 599-601).³⁹ На сва остала питања везана за апелату аналогно се примењују одредбе прве кодификације процесног права у изворном тексту или измењеној верзији из 1855. године.

3. РЕДОВНИ ПРАВНИ ЛЕКОВИ ПО ОДРЕДБАМА ЗАКОНИКА ИЗ 1860. ГОДИНЕ

Смањење броја правних лекова 1860. године настало је као резултат критика које су јуриспруденција и судска пракса упутиле законодавцу због превеликог броја правних средстава и судских инстанци прописаних претходним парничним законодавством, уз аргументацију да они у знатној мери компликују и поскупљују судски поступак. Тако се Јован Милинковић,

³⁷ Вид. чл. 10 Устројенија Касационог суда, *Сборник закона и уредба и уредбени указа издани у Књажесџву Србији*, бр. 11/1858.

³⁸ Вид. чл. 8 Устројенија Апелационих судова, *Сборник закона и уредба и уредбени указа издани у Књажесџву Србији*, бр. 11/1858.

³⁹ Измене Законика из 1858. год.

адвокат из Шапца у низу чланака објављеним у *Србским новинама* осврнуо на бројне мањкавости ранијег парничног поступка. Он је најпре критиковао неефикасност Апелационог суда јер је пракса да предмети по две године не буду ни узимани у разматрање, а потом буду враћани и по други и трећи пут првостепеном суду на ново суђење или због судске неуредности, или, пак, зато што се жалилац у апелати позивао на нове сведоке. С друге стране, судови су готово у свакој пошиљци слали по десет или двадесет парница Апелацији, одакле су оне даље прослеђиване Врховном суду, Попечитељству и Књазу. Аутор најоштрије критикује судско одељење Попечитељства правосудија, односно његове секретаре и начелнике који су странке упућивали извесним адвокатима да им, уз накнаду која је износила 50 и 100 дуката напишу допунски рекурс јер неке околности недостају. „А црпели су недостајуће околности из уста начелнику или секретару, с којима су заједно ручавали или у једној кући седели.“⁴⁰ Поред корумпираности судског особља Милинковић осуђује и што је Попечитељство завело таксу од 20 и 30 гроша сваком ко апелира или рекурира али то није смањило број парница. Штавише, сматра да је стање било боље док правно неуке странке нису знале да треба да плате судску таксу па су им апелате одбациване, него сада када је износ таксе законом прописан јер је то утицало на смањење парница само за кратко време.⁴¹

Даље аутор констатује: „Ни многи расписи, ни законик грађански, ни многе сверазличне уредбе, ни заплетени судејски поступак, не постигоше онај степен забуне у судовима које учини ово ново устројство са законом о апелирању, о рекурирању, о уништителним жалбама и другим пословима врховног суђења и касационог разматрања.“ Он резолутно осуђује некритичко преузимање страних законских решења потпуно неадекватних за наше правосуђе. При томе, Милинковић сматра да ни законописци ни врховне и касационе судије нису разумели у потпуности тако сложен судски систем, а камоли окружне судије и обичан народ.⁴² Аутор своја разматрања

---

⁴⁰ Ј. Милинковић, *Пољед на нашу судејску сѣрку*, *Србске новине*, број 34 од 19. марта 1859, 137. Повика на адвокате не престаје ни пола века касније, када Андра Антић у *Браничу* пише о њиховим опструкцијама поступка: „Довијају се и само мисле о томе како ће да пронађу најмању одушку, или ма какву макар и привидну супротност у прописима законским, или и најневинију омашку власти у раду – да не помињемо друга крупнија и неморалнија средства – те да се о њих закаче и да расправу извесних и чистих ствари у недоглед развлаче; стварајући, на силу разне зачкољице, на основу којих продужење рокова у недоглед траже, па их, по несрећи, и добијају; јер им, у томе, и по неки судови, на руку иду; било из неразумевања, било због невођења рачуна о духу и тежњи законских прописа, који о роковима постоје и говоре.“ – Андра Антић, *Неколико речи о роковима, Бранич – њовремени листи за њравне и државне науке*, број 11 и 12 од новембра и децембра 1906. г., 731.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Ј. Милинковић, *Пољед на нашу судејску сѣрку*, *Србске новине*, број 36 од 24. марта 1859, 145.

закључује констатацијом да је народ на Светоандрејској скупштини затражио јавно и усмено суђење, и да је задатак законодавне комисије да заштити право од могућих злоупотреба и „изнађе најразумнији начин којим ће се парнице свршавати и брзо а опет да не буде од ока и без реда.“⁴³

Као реакција на Милинковићеву расправу, неколико месеци касније изашао је анонимни одговор чији аутор истиче да је вишестепеност судова врло значајна гаранција правне сигурности и правилне примене закона у земљи попут Србије у којој судије још увек у доброј мери немају правничко образовање.⁴⁴

3.1. Незадовољство (жалба) Апелационом суду

Апелациони суд је по одредбама Законика из 1860. највиша судска инстанца која суди у другом, последњем степену⁴⁵ у непроцењивим предметима и имовинским споровима ако вредност главне тражбине прелази износ од 1000 гроша (чл. 222-223).⁴⁶ При томе се не узима у обзир вредност досуђеног тражења, већ оног које је тужитељ означио у последњем тражењу на рочишту, јер би у противном, да се имало у виду досуђено тражење, од воље суда зависило да ли ће пресуда подлегати оцени Апелационог суда.⁴⁷ Имовински цензус је повишен процесним изменама из 1858. године и задржан у новој кодификацији.⁴⁸ Апелациони суд мериторно одлучује као виши, жалбени суд, и он може потврдити, преиначити или укинути пресуде и решења нижих судова. Апелација ће вратити предмет на поновно одлучивање уколико је првостепени суд погрешно применио формално или материјално право што је утицало на законитост пресуде. Касираће пресуду и ако је двосмислена и неразговетна, уколико се њом наређује нешто што је физички или правно немогуће, ако није заснована на наводима и доказима парничних странака, дакле ако је суд погрешно или непотпуно утврдио чињенично стање. Пресуда ће се поништити и уколико је суд битно повредио одредбе парничног поступка у том смислу што није на захтев странке изузео од суђења судију који је морао бити изузет, као и ако је прекорачио тужбени захтев у

⁴³ Ј. Милинковић, *Пољед на нашу судејску сѝруку*, *Србске новине*, број 38 од 28. марта 1859, 153.

⁴⁴ *О судејској сѝруци*, *Србске новине*, број 91 од 4. августа 1859, 367.

⁴⁵ Вид. чл. 7 Устројенија Апелационог суда од 12. фебруара 1860. године објављеног као саставни део Законика о поступку судејском у грађанским парницама за Књажество Србију, Београд 1860.

⁴⁶ Законик из 1860. год.

⁴⁷ Андра Ђорђевић, *Теорија грађанског судског постојбука с пољедом на Законик о постојбуку судском у грађанским парницама за Краљевину Србију II* (приредио Д. Аранђеловић), Београд 1923, 159.

⁴⁸ Вид. чл. 592 Измена Законика из 1858. год.

квалитативном или квантитативном смислу, или није решио о неком од захтева парничара (чл. 224).⁴⁹

Жалба је у принципу дозвољена против свих решења осим оних у којима се наређује саслушавање сведока или се налаже вештачење, јер не постоји правни интерес за побијање наведених решења с обзиром да она немају самосталан процесни значај (чл. 226). Рок за подношење жалбе је продужен у односу на Законик из 1853. год. са осам на петнаест дана од достављања пресуде. Жалба се може изјавити усмено на записник код суда или писмено у преклузивном року чије пропуштање води одбачају жалбе (чл. 227).⁵⁰ Дан предаје пошти на рецепис узима се као дан предаје суду, а уколико је последњи дан рока нерадни дан, рок истиче првог наредног радног дана (чл. 228-229). За разлику од првог законика који у том погледу садржи правну празнину, Законик из 1860. год. прописује да је жалилац дужан да поднесе правни лек у два примерка. У противном жалба ће се преписати у суду на трошак незадовољне стране (чл. 230).⁵¹

Иако је изменама из 1855. укинута достављање жалбе на одговор противној странци,⁵² Законик из 1860. враћа ово процесно решење (чл. 231). Рок за достављање одговора износи осам дана и не може се продужавати. Жалба је деволутиван и суспензиван правни лек чије изјављивање спречава наступање правоснажности пресуде. О њој одлучује функционално надлежан виши суд којем се по истеку рока прописаног за одговор на жалбу достављају сви списи предмета (чл. 232-233). Пресуде Апелационог суда су извршене и против њих нису дозвољени даљи редовни правни лекови (чл. 238). У погледу примедба Апелације на пресуде и решења окружних судова поступак је исти као и у случају жалбе кнезу као касационој власти према првој процесној кодификацији (чл. 239-241).⁵³

Законик искључује могућност истицања нових чињеница и доказа у жалби јер ограничава другостепени поступак на контролу законитости рада првостепеног суда. Поред тога, забрана изношења нових чињеница и доказа доприноси концентрацији и убрзању поступка, процесној дисциплини и савесном вођењу парнице. У случају да странка изнесе нове чињенице и доказе суд ће је упутити на обновљење парнице као ванредно правно средство (чл. 244). Нарушавање угледа суда и достојанства судија у жалби

---

⁴⁹ Законик из 1860. год.

⁵⁰ Очигледно се осмодневни рок у судској пракси показао прекратким, јер је рок од петнаест дана задржан и у каснијем процесном законодавству. Вид. чл. 311 и 323 Законика из 1865. год.

⁵¹ Законик из 1860. год.

⁵² Вид. чл. 597 Измена Законика из 1855. год. у вези са чл. 604 Законика из 1853. год.

⁵³ Вид. чл. 614-615 Законика из 1853. год.

кажњиво је као повреда процесне дисциплине, а у случају тежих увреда санкционисано је по одредбама кривичног законодавства (чл. 245).⁵⁴

4. ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

Убрзо по доношењу Законика из 1853. године јуриспруденција и судска пракса су се крајње неповољно изразиле о исувише разгранатој судској организацији и превеликом броју судских инстанци и правних лекова. Још у првим годинама примене процесне кодификације биле су приметне тенденције ка концентрацији поступка и редуковању броја редовних правних средстава. Тако је већ 1855. касациона власт пренета са кнеза на *Врховни и Касациони суд* и укинута су судска одељења при Кнежевој канцеларији и Попечитељству правосудија. Поред смањења броја судских инстанци, смањује се и број правних лекова, те је тако 1858. укинут рекурс и прописано је да се против судских наредби и решења може уложити само уништителна жалба. И даље судске реформе ишле су у правцу поједностављивања поступка смањивањем броја судећих судова. У том смислу 1858. је највишем суду одузета судска и поверена искључиво касациона власт што је водило и промени имена из *Врховни и Касациони у Касациони суд*. Наведеном организационом изменом Апелациони суд је постао највиши судећи суд у земљи, а 1860. укидањем Касационог суда највиши суд *уојцише*. Новом законском регулативом о грађанском судском поступку из исте године, у складу са поменутом судском реформом, предвиђена је жалба Апелацији као једино редовно правно средство.

Судско устројство и процесна регулатива које прописују двостепено судство показали су се у судској пракси неуспешним, те је већ 1865. враћена ранија судска организација и васпостављен Касациони суд. Наиме, како је пре ступања на снагу Законика из 1860. спорост суђења била врло чест предмет жалби становништва, новим законодавством је убрзан судски поступак смањењем броја судских инстанци и правних лекова. Међутим, већа брзина решавања предмета често је била на уштрб задовољења правде, јер је странци не мали број пута била ускраћена одговарајућа судска заштита. Зато је било неопходно направити баланс између ефикасности и брзине поступка с једне стране и правне сигурности с друге, што је, чини се, напослетку остварено Законом о грађанском поступку из 1865. који је важио пуне 64 године.

⁵⁴ Законик из 1860. год.

*Maša M. Kulauzov, Ph.D., Associate Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
M.Kulauzov@pf.uns.ac.rs*

Ordinary Legal Remedies according to Provisions of Legislation from 1853 and 1860

Abstract: *The article sheds light on provisions of Codes of Civil Procedure of 1853 and 1860 concerning ordinary legal remedies. As this matter was codified for the first time, a necessity of amending and supplementing some provisions soon emerged. Those amendments and supplements, along with original provisions were examined in this paper. The author also deals with regulations on jurisdiction of Court of Appeal, Court of Cassation and Supreme court. Types and categories of ordinary legal remedies were scrutinized, as well as strict time limits within one should lodge an appeal and proper grounds for making an appeal. The author also responds to questions under which circumstances are ordinary legal remedies allowed, and what types of decisions a higher court can make after reviewing the correctness and reasonableness of a decision issued by a lower court. Shortly after enactment of the Code of 1853 it appeared that judicial procedure is too complicated, expensive and ineffective due to too many legal remedies and legal jurisdictions. That is the reason why the Supreme court as the highest court within the hierarchy of legal jurisdictions and as final court of appeal was abolished in 1860, when new Code of Civil Procedure had been passed. New codification envisaged Court of Appeal as second instance court and, at the same time, court of last resort. Regarding legal remedies, Code of 1860 introduced appeal as sole ordinary legal remedy.*

Keywords: *Legislation on civil procedure, civil proceedings, ordinary legal remedies, Court of Appeal, Court of Cassation.*

Датум пријема рада: 15.11.2016.